

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

БЄЛОВА СВІТЛАНА ЄВГЕНІЇВНА

УДК 811.111'42'22

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ НЕПРЯМИХ ВІДПОВІДЕЙ АДРЕСАТА
В РІЗНИХ ТИПАХ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської філології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
СОЛОЩУК Людмила Василівна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
професор кафедри англійської філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
СЕРЯКОВА Ірина Іванівна,
Київський національний лінгвістичний
університет, професор кафедри
германської і фіно-угорської філології,
проректор з навчально-виховної роботи
і міжнародних зв'язків;

кандидат філологічних наук, доцент
ЄМЕЛЬЯНОВА Олена Валеріанівна,
Сумський державний університет,
доцент кафедри германської філології.

Захист дисертації відбудеться «20» червня 2017 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.27 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 7-75.

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розіслано «18» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

I.I. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Ключовим різновидом мовленнєвої діяльності, що лежить в основі розвитку людства, виступає діалогічний обмін, побудований за схемою «питання – відповідь», що є базисною інтерактивною структурою між комунікантами (Н.Д. Арутюнова, Л.Р. Безугла, Н. Белнап, Т. Стіл, О.І. Герасимова, Р. Конрад, У. Ленерт, О.В. Падучева, Л.П. Чахоян, Х. Сакс, Е. Щеглов, Дж. Джефферсон та інші). Дослідження діалогічного обміну «питання – відповідь» входить у коло пріоритетів сучасної лінгвістичної науки, про що свідчать роботи, які присвячено аналізу питально-відповідних обмінів з урахуванням їхніх структурно-семантичних, когнітивно-комунікативних та функціональних характеристик (Р.П. Авєдова, Дж.Ф. Аллен, Р. Перро, Г.В. Висоцька, С.Ф. Гедз, М.Г. Лук'янець, С.В. Мініна, О.Е. Разлогова, Н.С. Стрельченко, Н.Ю. Цирельсон, П. Бул, М. Култхард, М.Дж. Кресвел, А.Ф. Фрід, С. Ерліх, М. Кріфка, П. Тічі), стратегії ухильності від відповіді (Л.Б. Гнезділова, Л.Б. Головаш, І.М. Місягіна, О.В. Пономаренко, В.С. Пугач, С.В. Черкашин, М.П. Чуріков, С. Клеймен, Д. Галасінські, С. Харріс), взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації (В.В. Богданов, Г.Ю. Крейдлін, В.О. Лабунська, І.І. Серякова, Л.В. Солощук, З.З. Чанишева, Т.В. Чрділелі, Р.Л. Бердвістл, Д. Макнейл, М. Гулберг), а також питанням комунікативних порушень та невдач (Ф.С. Бацевич, О.В. Герасименко, Б.Ю. Городецький, О.В. Дубцова, О.А. Земська, А.П. Мартинюк, Л.Л. Славова, М.М. Смірнова).

Традиційно вважається, що головним принципом діалогічного обміну є надання прямої відповіді на питання адресанта. У сучасному світі поряд із тенденцією до обміну інформацією спостерігається тенденція до її утаювання, приховання, умовчування, вибіркової подачі, тематичного пересмикування, нерозголошення тощо, що пов'язано із інтенціями адресата заволодіти комунікативною ініціативою, регулювати інформаційний обмін та змінювати вектор перебігу діалогу згідно зі своїми інтересами через надання непрямої відповіді на питання. Роль адресата у сукупності його соціальних та ситуативних характеристик, знань про світ, мотивів та цілей тощо зростає при визначенні інтерперсональної лінії «адресант – адресат» (В.В. Богданов, Г.Г. Почепцов, І.С. Шевченко). У питально-респонсивному обміні адресат стає активним реагуючим учасником комунікації, домінантною характеристикою якого є здійснення смислової інтерпретації ініціального мовленнєвого акту та вибір вектору реагування, що впливає на подальший перебіг діалогічної взаємодії (Н.Д. Арутюнова, В.В. Бузаров, М.І. Венгринюк, Н.І. Голубєва-Монаткіна, В.В. Демєнтьєв, О.В. Ємельянова).

Отже, **актуальність** дослідження зумовлена визначенням ролі адресата як одного із головних антропокомпонентів питально-респонсивного обміну, який порушує когерентну послідовність семантично та прагматично релевантних висловлень, створюючи нестандартну комунікативну ситуацію у побутовому та інституціональному дискурсах, у межах якої актуалізується стратегія уникання прямої відповіді.

Зв'язок роботи із науковими темами. Проблематика роботи відповідає профілю досліджень, які проводяться на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах наукових тем “Когнітивно-дискурсивні дослідження мови як регулятора соціальної поведінки”, номер держреєстрації 0111U010009, та “Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу”, номер держреєстрації 0114U004320.

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні особливостей адресантно-адресатної інтеракції з порушенням кореляції «питання – пряма відповідь», в якій реакція адресата є непрямою відповіддю на запит адресанта, а також встановленні структурно-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному типах дискурсу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні основи дослідження непрямих відповідей адресата в питально-респонсивних діалогічних обмінах у побутовому та інституціональному дискурсах;
- окреслити роль адресата як активного учасника у межах діалогічного обміну «питання – непряма відповідь» у побутовому та інституціональному дискурсах;
- проаналізувати структурно-семантичні особливості непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному дискурсах;
- дослідити лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата та виокремити комунікативні тактики реалізації стратегії уникання прямої відповіді у побутовому та інституціональному дискурсах;
- виявити дискурсивну специфіку взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації при униканні адресатом прямої відповіді на питання у побутовому та інституціональному типах англомовного дискурсу.

Об'єктом дослідження є непрямі відповіді адресата у сучасному англомовному побутовому та інституціональному дискурсах.

Предмет дослідження становлять структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному дискурсах.

Матеріалом для дослідження слугували 2730 діалогічних дискурсивних фрагментів, що містять непряму відповідь адресата на запитання адресанта, виокремлених методом суцільної вибірки із текстів сучасної англомовної художньої літератури загальним обсягом 7000 сторінок, скриптів політичних інтерв'ю, судових засідань та кінофільмів.

Методологічним підґрунтям дослідження є комунікативно-дискурсивна парадигма лінгвістики. Дослідження структурно-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей адресата в англомовному дискурсі спирається на доробок функціонально-комунікативних студій (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, Г.В. Колшанський, В.О. Самохіна, Л.В. Солощук, І.П. Сусов, Н.І. Формановська, І.Є. Фролова, І.С. Шевченко, Дж. Гумперц, Р.О. Якобсон), на досягнення у лінгвістичній прагматиці (Л.Р. Безугла, Г.П. Грайс, О.С. Іссерс, Ф. Кіфер, О.В. Падучева, Г.Г. Почепцов, Дж. Сьорль, Д. Вандервекен, П.Ф. Стросон, І.П. Сусов, І.С. Шевченко, Дж. Ліч, С. Левінсон), теорії дискурсу (Н.Д. Арутюнова, Є.В. Бондаренко, В.І. Карасик, М.Л. Макаров, А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, В.О. Самохіна, І.С. Шевченко, Т.А. ван Дейк), досліджень структурно-семантичних особливостей мовних одиниць (В.В. Богданов, О.В. Падучева, Г.Г. Почепцов, П. Сгалл, С. Лепін, К. Фокс), теорії невербальної комунікації (В.В. Богданов, Л.В. Солощук, І.І. Серякова, Г.Ю. Крейдлін, В.О. Лабунська, М. Арджайл, Е. Кендон, М.Л. Непп).

Головні **методи** дослідження включають *метод прагматичного аналізу* для вивчення закономірностей організації нестандартних комунікативних ситуацій у побутовому та інституціональному дискурсах з подальшим виокремленням тактик реалізації стратегії уникання прямої відповіді, а також дослідження взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації при наданні непрямої відповіді; *метод інтенс-аналізу* – для виявлення комунікативних інтенцій адресата при уникненні прямої відповіді на запитання; *контекстуально-ситуативний метод* – для дослідження антропологічних ознак непрямої відповіді; *методи структурно-семантичного та прагмасемантичного аналізу* – для дослідження структурно-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей адресата у ПД та ІД; *елементи кількісного та порівняльного аналізу* – для підтвердження результатів дослідження і об'єктивного відображення даних.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що у ньому вперше представлено результати лінгвістичного аналізу структурно-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей у побутовому та інституціональному дискурсах; окреслено роль адресата як активного учасника питально-респонсивного діалогічного обміну та його

комунікативні інтенції при униканні прямої відповіді на питання; виокремлено комунікативні тактики реалізації стратегії уникання прямої відповіді у побутовому та інституціональному дискурсах; виявлено дискурсивну специфіку взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації при реалізації стратегії уникання прямої відповіді у цих дискурсах.

Наукову новизну отриманих результатів узагальнено у таких **положеннях, що виносяться на захист:**

1. Адресат є активним учасником питально-респонсивного діалогічного обміну «питання – непряма відповідь», який виражає суб'єктивне ставлення до ініціальної репліки адресанта і завдає новий напрямок розвитку діалогу з переважанням його інтересів та намірів. Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні характеристики непрямих відповідей адресата варіюються у особистісно та статусно орієнтованих типах дискурсу.

2. У межах побутового дискурсу структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата варіюються залежно від зони дискурсивного оточення комунікантів:

2.1. У кооперативно спрямованому матримоніальному дискурсі адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді через тактики емоційної підтримки, заспокоєння, уточнення пропозиції, непрямой заборони, м'якого умовляння і прийняття провини на себе за рахунок зустрічних питань, імперативних, заперечних, стверджувальних конструкцій з модальними дієсловами можливості та лексичними одиницями позитивно-оцінної семантики, що сприяє гармонійному розвитку комунікації. У конфліктно спрямованому дискурсі порушення кореляції «питання – пряма відповідь» визначається гендерною приналежністю адресата. Чоловіки реалізують стратегію уникання прямої відповіді через маскулінні тактики переривання розмови на конфліктну тематику, захисту, несхвалення амбіцій дружини, маскуванню дійсного стану речей та приховування почуттів, заспокоєння, гіперболізованої самокритики і аргументації за рахунок використання стверджувальних, заперечних, імперативних та питальних конструкцій задля пом'якшення конфліктності. Жінки реалізують цю стратегію через фемінінні тактики дорікання, нападу та недовірливості за рахунок питальних конструкцій з лексичними одиницями негативно-оцінної семантики, стверджувальних конструкцій з модальними дієсловами, заперечними частками, неозначеними займенниками, що веде до загострення конфліктності.

2.2. У кооперативно спрямованому парентальному дискурсі батьки використовують стратегію уникання прямої відповіді для реалізації впливу на дітей за рахунок тактик переконання, навчання дитини моральним

цінностям, заперечення пропозиції квеситивного мовленнєвого акту через уживання імперативних конструкцій із заперечними прислівниками, модальними дієсловами, позитивно-оцінними лексемами. У конфліктно спрямованому дискурсі батьки реалізують стратегію уникання прямої відповіді через тактики наведення адресанта на правильну думку, апелювання до почуття морального обов'язку, відстороненості, для чого вживають стверджувальні речення з дієсловами на позначення акцентування власної думки, зустрічні, розділові та спеціальні питання. Діти-адресати реалізують цю стратегію для вираження незалежної позиції за рахунок тактик дистанціювання, виправдання і критичного оцінювання поведінки батьків у комбінаториці із тактикою самокритики через уживання простих непоширених речень, лексико-граматичних засобів заперечення, стверджувальних та питальних конструкцій, що інтенсифікуються вигуками та звертаннями.

2.3. У межах неядерних зон спілкування адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді з метою дистанціювання та підтримання кооперативного спілкування через тактики імпліцитного ствердження або заперечення, виправдання своєї поведінки, встановлення хибності думки адресанта, м'якої відмови від розголошення особистої інформації, ввічливої відмови від надання відповіді, повтору питання, маніфестації позитивного світосприйняття, розширеного пояснення, уточнення питання, імпліцитного погодження з негативною пропозицією за рахунок стверджувальних, заперечних та питальних конструкцій, інтенсифікованих вигуками, лексико-граматичними засобами оцінки та модальності.

3. Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата в інституціональному дискурсі варіюються залежно від підтипу дискурсу:

3.1. У політичному дискурсі адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді для збереження власного позитивного іміджу через уживання тактик маніпулювання семантичним фокусом питання, збереження позитивного обличчя, відволікання уваги від теми обговорення, коректної оцінки діяльності політичних діячів, зміни контексту питання, вербальної відмови від надання прямої відповіді, обмеження доступу до інформації за рахунок стверджувальних речень з конструкціями суб'єктивної думки, дескриптивно-оцінними лексемами, модальними дієсловами можливості і припущення, модальними прислівниками, умовних та імперативних речень.

3.2. У діловому дискурсі адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді як інструмент впливу на адресанта через тактики маніпулювання, нерозголошення або завуалювання правди, перемикування уваги, демонстрації домінантної позиції, позитивного налаштування, пояснення своїх дій,

використовуючи стверджувальні речення з лексичними одиницями оцінної семантики, вигуками, низки простих або складнопідрядних речень.

3.3. У юридичному дискурсі адресат вдається до стратегії уникання прямої відповіді як засобу самозахисту від негативних наслідків прямої відповіді та уживає тактики аргументативного обґрунтування своєї позиції, констатації відомих фактів, розширеної відповіді, які представлені стверджувальними реченнями з конструкціями суб'єктивної думки, заперечними, питальними та окличними реченнями.

3.4. У медичному дискретному дискурсі адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді для запобігання загострення ситуації через негативну для пацієнта інформацію за рахунок тактик позитивного налаштування пацієнта, обережного оголошення негативної для пацієнта інформації, схилення до своєї точки зору, використовуючи стверджувальні, умовні та заперечні речення з дескриптивно-оцінними лексемами. У недискретному дискурсі уникання прямої відповіді виступає засобом самопрезентації у стосунках фахової взаємодії. Тактики вираження сумніву у професійних здібностях опонента, персуазивного впливу, імперативного наказу та виправдання реалізуються питальними реченнями з неінвертованим порядком слів та еліптичними конструкціями, стверджувальними, умовними та імперативними реченнями.

4. Для реалізації стратегії уникання прямої відповіді адресат використовує невербальні компоненти комунікації, які взаємодіють з вербальними за координативним та ідентифікаційним принципами у побутовому дискурсі, а в інституціональному дискурсі така взаємодія відбувається за принципами координації та контрадикції.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що окреслення структурно-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей адресата є внеском у дискурсознавчі студії, що пов'язані з теорією мовленнєвої діяльності. Дослідження респонсивних тактик, за допомогою яких реалізується стратегія уникання прямої відповіді у сучасному побутовому та інституціональному дискурсах, робить вклад у соціолінгвістику та лінгвопрагматику, дає можливість поглибити знання про інтенціональність міжособистісних стосунків. Аналіз взаємодії вербальних та невербальних засобів актуалізації непрямой відповіді адресата на квеситивний мовленнєвий акт є внеском у теорію дискурсивної взаємодії різних кодових систем та теорію комунікації.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів та матеріалів у розробці та викладанні лекційних курсів з теоретичної граматики англійської мови (розділи «Семантика речення», «Прагматика речення»), спеціальних курсах з теорії дискурсу, теорії

невербальної комунікації, соціолінгвістики, на заняттях з практики усного мовлення для формування дискурсивної компетенції студентів і покращення культури спілкування з урахуванням типу дискурсу та ситуації спілкування, а також у наукових дослідженнях студентів, здобувачів та аспірантів.

Апробація роботи. Основні положення дисертації пройшли апробацію на засіданнях кафедри англійської філології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (2013-2016), а також на конференціях: VII Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк, 2013), XIII науковій конференції з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2014), II Міжнародній науково-практичній конференції «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти» (Київ, 2015), VI Міжнародному науковому форумі «Сучасна англістика: До 85-річчя кафедри англійської філології» (Харків, 2015), XV науковій конференції з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2016), VII Міжнародному науковому форумі «Сучасна іноземна філологія: дослідницький потенціал» (Харків, 2016), міжнародній науково-практичній конференції «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (Одеса, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 13 публікаціях автора, з яких 6 статей опубліковано у спеціалізованих виданнях України (1 стаття – у співавторстві: дисертанту належить збір, аналіз та опис практичного матеріалу), 1 стаття опублікована у закордонному академічному виданні, та у 6 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів із висновками до кожного із них, загальних висновків, списку використаної наукової літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу і додатків. Загальний обсяг роботи – 219 сторінок, обсяг основного тексту – 171 сторінка. Бібліографія містить 375 позицій. У дисертації представлено 4 таблиці та 2 діаграми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначаються актуальність, наукова новизна, теоретична та практична значущість роботи, формулюються мета, завдання роботи та методи їхньої реалізації, визначаються предмет, об'єкт та матеріал дисертаційного дослідження й положення, які виносяться на захист.

У першому розділі «**Теоретичні передумови дослідження непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному типах дискурсу**» обґрунтовано вибір об'єкта дослідження – непрямих відповідей адресата.

Питально-респонсивний діалогічний обмін становить основу процесу комунікації (Н.Д. Арутюнова, О.В. Падучева, О.Е. Разлогова, Р. Конрад, Ф.С. Бацевич, Н.В. Карамишева). Іntenція адресанта у ситуації запитування складається з іллокутивної цілі запитати адресата про деякий стан речей, відносно якого адресант відчуває когнітивний дефіцит, і перлокутивної цілі змусити адресата відповісти, що скасовує цей когнітивний дефіцит (Л.Р. Безугла). **Адресат** є активним учасником діалогічного спілкування, котрий виражає суб'єктивне ставлення до ініціальної репліки і впливає на подальший хід спілкування, враховуючи при плануванні лінії мовленнєвої поведінки особливості комунікативної ситуації, свої комунікативні наміри, стратегічно-тактичну програму, та оперуючи релевантними для цього складниками комунікативної компетенції.

У сучасному глобалізованому світі поряд із тенденцією обмінюватися та передавати інформацію у повному обсязі спостерігається тенденція до її приховання або неповного розкриття. Таку комунікативну інтенцію можна простежити у межах питально-респонсивного діалогічного обміну, в якому адресат не надає прямої відповіді на питання і реалізує стратегію уникання прямої відповіді (далі – УПВ) (Л.Б. Гнєзділова, Л.Б. Головаш, І.М. Місягіна, М.П. Чуріков, Д. Галасінські, С. Клеймен). Мовленнєві акти, об'єднані у певному мовленнєвому контексті відношенням іллокутивного вимушення, є іллокутивно незалежними та залежними. Непряма або неінформативна відповідь на питання порушує відношення іллокутивного вимушення, а саме є нестандартною мовленнєвою реакцією на репліку-стимул (А.М. Баранов, Г.Ю. Крейдлін). Таким чином, у межах будь-якого питально-респонсивного діалогічного обміну питання є іллокутивно незалежним мовленнєвим актом, а відповідь – іллокутивно залежним мовленнєвим актом. Отже, комунікативну ситуацію питально-респонсивного діалогічного обміну з кореляцією «питання – непряма відповідь» у тому чи іншому типі дискурсу кваліфікуємо як **нестандартну комунікативну ситуацію**, і розуміємо як середовище, у якому актуалізується стратегія уникання прямої відповіді. У свою чергу реакцію адресата у вигляді непрямої відповіді на питання адресанта трактуємо як нестандартну. Під **непрямою відповіддю** розуміємо таку реакцію адресата на питання, яка не задовольняє перлокутивну мету адресанта і порушує умови успішності реалізації квеситивного мовленнєвого акту, тим самим створює новий напрямок розвитку діалогу.

Англомовний побутовий та інституціональний дискурси є середовищем актуалізації стратегії УПВ, яка реалізується за рахунок певного набору тактик.

Наше дослідження ґрунтується на комунікативно-прагматичному, функціонально-комунікативному, соціолінгвістичному та діяльнісному підходах, які дають змогу детально описати й розкрити своєрідність відносин між адресантом та адресатом шляхом аналізу мовних одиниць, призначених для регуляції їхньої комунікативної поведінки і формування цільової настанови побутового та інституціонального дискурсів.

Прагматичний метод дослідження комунікативних інтенцій адресата при униканні прямої відповіді виявляє взаємодію вербальних та невербальних компонентів комунікації при наданні непрямой відповіді в побутовому та інституціональному дискурсах залежно від соціокультурних, статусних, особистісних, ситуативно-поведінкових, психологічних чинників.

Процедура нашого дослідження охоплює чотири основні етапи: 1) суцільна вибірка фрагментів діалогічного обміну «питання – непряма відповідь»; 2) аналіз структурно-семантичних особливостей непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному дискурсах; 3) встановлення лінгвопрагматичних особливостей непрямих відповідей адресата у побутовому та інституціональному дискурсах, а саме тактик реалізації стратегії УПВ; 4) виокремлення, опис та аналіз взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації при актуалізації непрямих відповідей адресата у питально-респонсивному діалогічному обміні.

У другому розділі «**Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата у побутовому дискурсі**» проаналізовано непрямі відповіді адресата у побутовому дискурсі, які варіюються залежно від кооперативно або конфліктної спрямованості дискурса, а також від зони дискурсивного оточення комунікантів, які ми поділяємо на ядерну, маргінальну та периферійну у залежності від ступеня знайомства комунікантів (за Л.В. Солощук). У **ядерній зоні дискурсивного оточення** представлено матримоніальним та парентальним дискурсами, що представляють собою родинно-побутову сферу і до якої входять постійні комунікативні партнери. Загальним критерієм угруповання тактик реалізації стратегії УПВ у ядерній зоні є орієнтація адресата на кооперативне або конфліктне спрямування комунікації.

У **кооперативному матримоніальному дискурсі** адресат уникає надання прямої відповіді з ціллю гармонізації внутрішньосімейних стосунків, для чого використовує набір певних тактик, серед яких найрозповсюдженішою є тактика емоційної підтримки із залученням заперечного речення,

стверджувального речення із модальним дієсловом *can* зі значенням спроможності або можливості зробити щось, що інтенсифікуються невербальними компонентами комунікації за принципом координації:

John: I'm forty, Jen. Seems kinda late for that. Jenny: Not so late. She stands up in the dark, lifts her dress over her head. John: What're you doing? Jenny: We're not old, John. We can still surprise ourselves. She surfaces and smiles at him (Marley and Me).

У **конфліктному матримоніальному дискурсі** іллокутивні цілі адресата при униканні прямої відповіді залежать від його гендерної приналежності, що дає змогу виділити маскулінні та фемінінні тактики. Чоловіки переважно намагаються протистояти втягненню у довгу вербальну перепалку та завершити перебіг негативно зарядженого діалогу якомога швидше, тому реалізують стратегію УПВ з метою пом'якшення або завершення конфліктної діалогічної інтеракції за рахунок стверджувальних речень зі звертанням, імперативних конструкцій, що підсилюються просодичними та кінесичними компонентами комунікації:

Hannah: (following Elliot and gesturing, talking to his back) Well, what is it then? What? Eh, what's come between us? How have I alienated you? Elliot: (taking a bottle of aspirin from the cabinet and walking back to the sink, gesturing) Hannah, my head is throbbing. Hannah: (gesturing) You never want to talk about it. I... Every time I bring it up, you-you change the subject. What is it? Do you... We're communicating less and less. You sleep with me less and less. Elliot: (angrily turning to Hannah and pointing as she shouts) Hannah, I am very mixed up! Now please! Hannah: (gesturing) Well, what do you do? Do-do-do you talk to Holly, or Lee, or what? Do you, do you, do you phone them? Elliot: (whirling around to face Hannah, snapping) Leave me alone, can you?! (Hannah and Her Sisters).

На відміну від чоловіків, непрямі відповіді дружини у вигляді заперечних конструкцій з модальним дієсловом неможливості дії, повторенням заперечних часток у ситуаціях конфліктної спрямованості ведуть до загострення конфлікту та підвищення емоційної напруги між подружжям:

"... I shall commence divorce proceedings immediately. As for Ortolans, you have exactly one month from today to remove yourself and your possessions. Have I made myself clear?" Two angry spots of colour now stained Sophia's pale cheeks. "You cannot divorce me. You have no grounds!" she cried. "You have no right to turn me out of my home. I won't go!" (Lorrimer C.).

У парентальному дискурсі батьки порушують кореляцію «питання – пряма відповідь» для реалізації персуазивного та морально-дидактичного впливу на дітей, як у кооперативному, так і конфліктному спілкуванні. У **кооперативному парентальному дискурсі** стратегія УПВ спрямована на

емоційно-дидактичний вплив на дитину, на коректування її поведінки та думок, запевнянні у протилежній точці зору:

Annabelle: (a beat) What happens when he loves Rachel more than us?

Jackie: That will never happen (Stepmom).

Ініціальне висловлення адресанта-дитини орієнтоване на запит інформації щодо почуттів батька до іншої жінки. Ілюкутивна мета адресата-матері при униканні прямої відповіді на запитання полягає у донесенні до доньки твердження, що для батька вони з братом завжди будуть на першому місці, яка реалізується за рахунок тактики переконання. Випадки уникання дитиною прямої відповіді не є типовими для цього типу дискурсу.

У **конфліктному парентальному дискурсі** надання непрямих відповідей притаманне як батькам, так і дітям. Тактики реалізації стратегії УПВ поділяються на ті, що здебільшого властиві батькам-адресатам та дітям-адресатам, що зумовлено різницею у їхніх комунікативних інтенціях при наданні непрямих відповідей. Уникання прямої відповіді на питання є типовою дискурсивною поведінкою батьків-адресатів і слугує важливим інструментом здійснення виховного впливу на дітей через уживання зустрічних питань:

“What irks you most, that she’s Catholic or poor?” “What attracts you most?”

“I’m leaving” (Love Story).

Уникаючи прямої відповіді, мета дитини зводиться до відстоювання свого права на власні рішення. Стратегія УПВ у конфліктно спрямованому парентальному дискурсі слугує засобом опозиції та уникнення контактів з батьками переважно за рахунок тактики дистанціювання через питальні конструкції зі звертаннями:

George: “You meet an unemployed, amazingly brilliant non-ape that I’m going to have to support! I suppose I’m going to have to hire him and fire some hard working guy with three kids because my son-in-law, the “independent communications consultant”, can’t get a job anywhere else! No wonder he’ll move anywhere you get a job! You’re not getting married and that’s it and that’s final! And I don’t like you calling me George! I mean, when did this start?” Annie: Daddy, what is wrong with you? (Father of the Bride).

У **маргінальній та периферійній зонах дискурсивного оточення** адресат реалізує стратегію УПВ з метою зберегти кооперативну спрямованість спілкування та продовжити комунікативний процес. Уникнення прямої негативної відповіді пояснюється метою пом’якшити категоричність заперечної відповіді або погодження з заперечною пропозицією, зробити його більш коректним та доброзичливим:

Vogler: You gonna cut that tree down? Pauline: Well, we grew up with that tree and we’re getting married under it Saturday and ... She waits for Malcolm to

jump in. He doesn't. Vogler says softly, but sternly: Vogler: The roots are growing into our property. It's rotting, it's killing our plants. Pauline: We had a tree doctor out and he said it was healthy (Margo at the Wedding).

Відхилення від стандарту «питання – пряма відповідь» у питально-респонсивному обміні побутового дискурсу демонструє незалежність адресата при виборі вектору реагування на питання та доводить його активну позицію у міжособистісній комунікації.

У третьому розділі **«Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата в інституціональному дискурсі»** подано результати аналізу непрямих відповідей адресата в інституціональному дискурсі. У **політичному дискурсі** адресат реалізує стратегію УПВ, головним чином, для збереження власного позитивного іміджу і в ньому переважає тактика збереження позитивного обличчя через уживання стверджувальних речень з негативно-оцінними лексемами, заперечних і умовних речень з конструкціями суб'єктивної думки:

Paxman: Do you accept any responsibility at all for the death of Dr David Kelly? Blair: It was a terrible, terrible thing to have happened. I don't believe we had any option, however, but to disclose his name because I think had we failed to do so... (Tony Blair's Newsnight Interview).

Діловий дискурс як вид бізнес-комунікації реалізується у чотирьох основних сферах: комерція, виробництво, фінанси та посередництво. У діловому дискурсі адресат реалізує стратегію УПВ з метою приховати комунікативно значущу інформацію або позитивно висвітлити власну діяльність чи професійні навички через тактику перемикування уваги:

"Mike, you are the best recruiter in the business. How many people have you sponsored this month?" There was a hesitation before he answered. "I'm too busy baby-sitting. And no matter how hard I work, my group isn't growing anymore. I don't get it." "You know the saying: "New blood is the lifeblood of this business." Stop recruiting and your organization dies a slow death. You want it to come alive? Go back to what works and what you do best – recruit" (Yarnell M., Yarnell R.R. Your First Year in Network Marketing).

У **юридичному дискурсі** стратегія УПВ є засобом самозахисту адресата від можливих негативних наслідків надання прямої відповіді:

Justice Kennedy: when we ... the first thing we look at in a sufficiency question is, well, what are the instructions? So you want to say, oh, well, don't look at instructions? Mr. Martinez: Well, I think ... I think, Your Honor, in ... in the ... the vast majority of cases, the instructions are going to correctly reflect the ... the State statute that's being charged (Oral Argument at the Supreme Court, No. 14-1095, Musacchio v. United States).

Інтеракція у межах *медичного дискурсу* є складним процесом, основною формою спілкування якого є «питання – відповідь», що зумовлено специфікою організації процесу лікування. Структура медичної комунікації полягає у постійному спілкуванні лікаря та пацієнта (дискретний медичний дискурс), а також між лікарями з метою виконання професійних обов'язків (недискретний медичний дискурс). У контексті дискретного медичного спілкування непрямі відповіді адресата орієнтовані на те, щоб відволікти пацієнта від тривожних думок через його хворобу, переживань, відчуття страху, зняти нервову напругу, а реалізація стратегії УПВ запобігає загостренню ситуації через негативну для пацієнта інформацію:

Dan: What'll happen to me? Chase: MS is an incredibly variable disease, if it is MS, and we're not 100% sure (House M.D., Paternity, Season 1).

Адресат-лікар уникає прямої відповіді на запитання і використовує тактику позитивного налаштування пацієнта з метою спочатку заспокоїти та підготувати його морально до сприйняття діагнозу. Лікар заспокоює пацієнта за допомогою умовного речення (*if it is multiple sclerosis*), наведення цифрової аргументації (*we're not 100% sure*), що змушує пацієнта сприймати таку інформацію як апіорну даність, бо вона надходить від авторитетної особи.

Реалізація стратегії УПВ у межах інституціонального дискурсу сприяє підтриманню розмови у кооперативному руслі, адже конфронтативно спрямоване спілкування позбавляє інституціональний дискурс ознак статусно-орієнтованого.

ВИСНОВКИ

Комунікативно-дискурсивний підхід до дослідження соціальної взаємодії між співрозмовниками у межах питально-респонсивного обміну уможливив визначення ролі адресата як активного реагуючого учасника комунікації, домінантною характеристикою якого є здійснення смислової інтерпретації ініціального мовленнєвого акту. Адресат реагує на ініціальну репліку не тільки згідно стереотипним вимогам, коли стандартною реакцією на питання є пряма відповідь, а може змінити вектор перебігу діалогу згідно зі своїми інтересами, уникаючи надання прямої відповіді.

Реалізація адресатом стратегії уникання прямої відповіді демонструє його незалежність при виборі способу реагування на питання та доводить активну позицію у міжособистісній комунікації, а непряма відповідь слугує регулятивною дією у розвитку діалогічного сценарію. Стратегія уникання прямої відповіді слугує різноспрямованим інтенціям адресата залежно від сфери соціальної взаємодії, тому для дослідження непрямих відповідей було

обрано побутовий та інституціональний дискурси, як основні сфери соціальної інтеракції комунікантів.

У побутовому та інституціональному дискурсах адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді за рахунок певного набору тактик і шляхом взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації для перехоплення комунікативної ініціативи, переформатування діалогічного спілкування у необхідному для нього руслі, приховування релевантної інформації з метою здійснення впливу на адресанта у різних типах досліджуваних дискурсів.

У межах ядерної зони побутового дискурсу, основними підтипами якого є матримоніальний та парентальний дискурси, орієнтація адресата на кооперативне або конфліктне спрямування комунікації є загальним критерієм угруповання тактик реалізації стратегії уникання прямої відповіді. У конфліктному матримоніальному дискурсі комунікативно значимою категорією розмежування тактик є категорія гендеру, що дає змогу виділити маскулінні та фемінінні тактики реалізації стратегії уникання прямої відповіді, у той час як у кооперативному матримоніальному дискурсі такого розмежування не спостерігалось. У конфліктному парентальному дискурсі тактики реалізації стратегії уникання прямої відповіді є різними у батьків та дітей, тоді як ухилення від прямої відповіді у кооперативному парентальному дискурсі притаманне лише батькам. Основними структурно-семантичними типами непрямих відповідей у побутовому дискурсі є стверджувальні, заперечні та питальні конструкції, інтенсифіковані вигуками, звертаннями, лексико-граматичними засобами модальності та оцінки.

У неядерних зонах дискурсивного оточення адресат реалізує стратегію уникання прямої відповіді з метою зменшити або збільшити комунікативну дистанцію з адресантом, а також підтримати ввічливе кооперативне спрямування комунікативного процесу за рахунок стверджувальних, заперечних, питальних конструкцій, інтенсифікованих вигуками, лексико-граматичними засобами оцінки та модальності.

У межах інституціонального дискурсу використання стратегії уникання прямої відповіді сприяє дипломатичному розвитку сценарію мовленнєвої взаємодії, у якій за рахунок відповідних тактик цієї стратегії реалізуються принципи кооперативності та увічливості під час розв'язування професійних завдань. Вибір політичного, ділового, юридичного, медичного типів інституціонального дискурсу при дослідженні особливостей стратегії уникання прямої відповіді пов'язано з тим, що процес запитування та надання відповідей становить основу комунікативної інтеракції комунікантів і є центральною діяльністю у межах комунікативного простору цих підтипів дискурсу. Адресат уникає прямої відповіді у політичному дискурсі для

збереження свого позитивного іміджу. Стратегія уникання прямої відповіді у діловому дискурсі слугує інструментом мовленнєвого впливу адресата на адресанта. У юридичному дискурсі ця стратегія є засобом самозахисту адресата від можливих негативних наслідків надання прямої відповіді. У медичному дискретному дискурсі непряма відповідь є засобом захисту адресата від негативної інформації, а у недискретному дискурсі уникання прямої відповіді виступає інструментом самопрезентації у стосунках фахової взаємодії. Для реалізації тактик стратегії уникання прямої відповіді в інституціональному дискурсі адресат залучає стверджувальні речення з конструкціями суб'єктивної думки, лексичними одиницями оцінної семантики, умовні, питальні та імперативні речення.

Адресат підсилює значення непрямої відповіді шляхом взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації. У побутовому дискурсі взаємодія невербального компонента з вербальною складовою у респонсивній репліці адресата при униканні прямої відповіді відбувається за принципами координації та ідентифікації, а в інституціональному дискурсі така взаємодія відбувається за принципами координації та контрадикції.

Результати кількісного аналізу співвідношення прямих та непрямих відповідей у побутовому та інституціональному типах дискурсу показали, що частотність непрямих відповідей є більшою в інституціональному дискурсі, а саме у політичному та юридичному підтипах. Відповідаючи на запитання, адресат в інституціональному дискурсі відчуває більший ступінь відповідальності за інформацію в своїй відповіді та надає перевагу респонсивним реплікам у вигляді непрямих відповідей з головною метою повного або часткового приховання інформації для збереження обличчя та позитивної самопрезентації.

Здійснений аналіз непрямих відповідей адресата в англomовному дискурсі відкриває нові перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані із аналізом нестандартних комунікативних ситуацій з порушенням інших стереотипних кореляцій репліки-стимулу та репліки-реакції, вивченням дискурсивної поведінки адресанта після реалізації адресатом стратегії уникання прямої відповіді у різних типах дискурсу, розглядом непрямих відповідей адресата у міжкультурній комунікації.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Нестандартні комунікативні ситуації в англomовному діалогічному дискурсі / С.Є. Устименко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – № 19 (268). – С. 241–246.

2. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Імпліцитно-прагматичні значення респонсивних реплік у сучасному англомовному побутовому дискурсі / Л.В. Солощук, С.Є. Устименко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2015. – № 1155. – Вип. 80. – С. 58–63.
3. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Особливості реалізації стратегії ухиляння від відповіді у конфліктно спрямованому англомовному побутовому дискурсі / С.Є. Устименко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2015. – Вип. 53. – С. 252–256.
4. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Прагматичні чинники нестандартних комунікативних ситуацій в англомовному інституціональному дискурсі / С.Є. Устименко. – Science and Education a New Dimension : Philology. – III (16). – Issue 70. – Budapest, 2015. – С. 85–90.
5. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Соціальна зумовленість непрямих респонсивних реплік у нестандартних комунікативних ситуаціях в англомовному дискурсі / С.Є. Устименко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Одеса, 2016. – Вип. 21 (2). – С. 122–125.
6. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Вербальні та невербальні засоби актуалізації непрямой респонсивної реакції адресата в англомовному побутовому дискурсі / С.Є. Устименко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2016. – Вип. 83. – С. 57–65.
7. Белова С.Є. Нестандартна реакція адресата у кооперативно спрямованому побутовому діалогічному дискурсі / С.Є. Белова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – Київ, 2016. – Вип. 30. – С. 19–35.
8. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Комунікативно-прагматична багатозначність питальних реплік адресата у сучасному побутовому та інституціональному типах англомовного дискурсу / С.Є. Устименко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : XIII наукова конференція з міжнародною участю, 7 лютого 2014 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2014. – Ч. 2. – С. 143–145.
9. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Прагматичні характеристики непрямих мовленнєвих актів в адресатних висловлюваннях у побутовому та інституціональному типах дискурсу / С.Є. Устименко // VI Міжнародний науковий форум. Сучасна англїстика : До 85-річчя кафедри англійської філології : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2015. – С. 137–139.
10. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Специфіка реалізації стратегії ухиляння від відповіді в англомовному інституціональному дискурсі / С.Є. Устименко // Мови професійної комунікації : лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний,

перекладознавчий та методичний аспекти : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. 16 квітня 2015. – Київ : НТУУ «КПІ». – 2015. – С. 56–57.

11. Устименко С.Є. (Белова С.Є.) Взаємодія вербальних та невербальних компонентів комунікації в нестандартних комунікативних ситуаціях в англомовному діалогічному дискурсі / С.Є. Устименко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : XV наукова конференція з міжнародною участю, 5 лютого 2014 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2016. – С. 204–206.
12. Белова С.Є. Реалізація стратегії уникання прямої відповіді у нестандартних комунікативних ситуаціях інституціонального дискурсу / С.Є. Белова // VII Міжнародний науковий форум. Сучасна іноземна філологія : дослідницький потенціал : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2016. – С. 26–28.
13. Белова С.Є. Актуалізація непрямої відповіді адресата у діловому дискурсі / С.Є. Белова // Мова та культура : сучасні аспекти співвідношення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 листопада 2016 р. – Одеса : МГУ, 2016. – С. 48–50.

АНОТАЦІЯ

Белова С.Є. Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата в різних типах англомовного дискурсу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню непрямих відповідей адресата у питально-респонсивному діалогічному обміні, які реалізуються за рахунок стратегії уникання прямої відповіді через використання набору комунікативних тактик, структурно-семантичні та лінгвопрагматичні засоби актуалізації яких характеризуються певними особливостями та різняться у побутовому та інституціональному типах дискурсу. У межах побутового дискурсу структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямих відповідей адресата варіюються залежно від зони дискурсивного оточення комунікантів, а в інституціональному дискурсі варіюються залежно від підтипу дискурсу.

Порушення адресатом кореляції «питання – пряма відповідь», а саме відсутність прямої відповіді на квеситивний мовленнєвий акт адресанта, актуалізується у структурі діалогічного дискурсу шляхом мікро- та

макровзаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації. Різноманіття та чисельність засобів реалізації стратегії уникання прямої відповіді підтверджують активну комунікативну позицію адресата і його спроможність змінювати вектор перебігу діалогу згідно зі своїми інтересами.

Ключові слова: адресат, інституціональний дискурс, квеситивний мовленнєвий акт, невербальний компонент комунікації, непряма відповідь, побутовий дискурс, стратегія уникання, тактика.

АННОТАЦИЯ

Белова С.Е. Структурно-семантические и лингвопрагматические особенности не прямых ответов адресата в разных типах англоязычного дискурса. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2017.

Диссертация посвящена исследованию не прямых ответов адресата в вопросно-ответном диалогическом обмене, которые реализуются за счет стратегии ухода от прямого ответа через использование набора коммуникативных тактик, структурно-семантические и лингвопрагматические средства актуализации которых характеризуются определенными особенностями и отличаются в бытовом и институциональном типах дискурса. В пределах бытового дискурса структурно-семантические и лингвопрагматические особенности не прямых ответов адресата варьируются в зависимости от зоны дискурсивного окружения коммуникантов, а в институциональном дискурсе варьируются в зависимости от подтипа дискурса.

Нарушение адресатом корреляции «вопрос – прямой ответ», а именно отсутствие прямого ответа на квеситивный речевой акт адресанта, актуализируется в структуре диалогического дискурса путем микро- и макровзаимодействия вербальных и невербальных компонентов коммуникации. Многообразие и численность средств реализации стратегии избегания прямого ответа подтверждают активную коммуникативную позицию адресата и его возможность изменять вектор течения диалога согласно своим интересам.

Ключевые слова: адресат, бытовой дискурс, институциональный дискурс, квеситивный речевой акт, невербальный компонент коммуникации, не прямой ответ, стратегия избегания, тактика.

ABSTRACT

Bielova S.Y. Structural, Semantic and Linguo-pragmatic Properties of an Addressee's Indirect Answers in Different Types of the English Discourse. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Vasyl Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

The dissertation focuses on the study of social interaction between interlocutors in the “question – answer” dialogical exchange which enables the determination of an addressee's role as an active participant in the process of communication who is free to choose the way of reaction to an addresser's initiative utterance. Evading a direct answer is a strategic process within the “question – answer” dialogical exchange. It finds its representation in a non-standard communicative situation, which serves as the environment for the realization of the strategy of evading a direct answer. The diversity and number of means of realizing this strategy confirm the active communicative position of an addressee and his ability to change the vector of the dialogue according to his intentions. The paper analyzes an addressee's indirect answers in the “question – answer” dialogical exchange, which are realized by the strategy of evading a direct answer by using a set of communicative tactics, the structural, semantic and linguo-pragmatic properties of which have certain peculiarities and differ in the English everyday and institutional types of discourse.

In the everyday discourse structural, semantic and linguo-pragmatic properties of an addressee's indirect answers vary depending on the zone of the communicants' discourse environment (nuclear and non-nuclear). The criterion of tactics differentiation in the nuclear zone is predetermined by an addressee's cooperative or conflict orientation in communication.

In conflict matrimonial discourse the dominant category of tactics differentiation is the category of gender which enables to distinguish male and female tactics of the strategy of evading a direct answer, while in cooperative matrimonial discourse spouses use the same tactics. In conflict parental discourse the tactics of the strategy of evading a direct answer are different for parents-addressees and children-addressees, while in cooperative parental discourse evading a direct answer is typical only for parents. The main structural and semantic types of indirect answers in English everyday discourse are affirmative, negative and interrogative constructions, intensified by interjections, lexical and grammatical means of modality and estimation.

In the non-nuclear zone an addressee gives an indirect answer with the aim of changing the distance and keeping the cooperative way of communication with the help of the tactics of implicit denial, polite refusal to provide an answer,

manifestation of positive perception of the world, soft refusal from the disclosure of the personal information.

In the institutional discourse structural, semantic and linguo-pragmatic properties of an addressee's indirect answers vary depending on the subtype of the discourse. The choice of political, business, juridical and medical subtypes of the institutional discourse for the study of the strategy of evading a direct answer is explained by the fact that the process of asking questions and answering them constitutes the basis of the communication interaction and the central type of activity within the framework of the communication space of these types of discourse. The results of the study show that the frequency of indirect answers is higher in the political and juridical discourses. It is explained by an addressee's higher responsibility for provided information which leads to the complete or partial information concealment.

Evading a direct answer in the institutional discourse is explained by an addressee's aspiration to keep the conversation in the cooperative direction and promotes conflict prevention as conflict-oriented communication deprives the institutional discourse of being status-oriented. Indirect answers in the institutional discourse are mainly presented by affirmative sentences with the constructions of subjective point of view, lexical units of evaluation semantics, conditional, interrogative and imperative sentences.

The paper finds out that the violation of the "question – direct answer" correlation, that is the absence of a direct answer to a quesitive speech act, is actualized in the structure of the dialogical discourse by the interaction of verbal and non-verbal components of communication at the micro- and macrolevels. For the realization of the strategy of evading a direct answer an addressee uses the non-verbal components of communication which interact with the verbal ones according to the principles of coordination, subordination and identification in the everyday English discourse, while in the institutional discourse they interact according to the principles of coordination and contradiction.

Key words: addressee, everyday discourse, indirect answer, institutional discourse, non-verbal component of communication, quesitive speech act, strategy of evasion, tactics.

Підписано до друку 11.05.2017.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Віддруковано в типографії «Радуга»
ФОП Олейнікова Ю.В.
м. Харків, вул. Різдвяна, 29-а, оф. 329
Тел.: (057) 7-529-729, (057) 764-63-54
Свідоцтво про реєстрацію:
Серія ХК, № 163 видано 20.12.2005.